

לעילוי נשמת מרת אימי המזוככת ביסורים
הכ"מ ארלט חנה ע"ה בת פרוחה תחי'
שנלב"ע י"ב כסלו התשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה

גליון 26
ה'תשע"ט

פרשת
בהר

גליון שז"ת

והיה
תהיה

סימן ק - ק"ד

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
ממה שחננו ה' בחמלתו יתברך
אודן נזרית

החונה בעיד האבות באר שבע טובב"א

תולדות העצמים

סימן קא.....ג
 למנהג בני ספרד שאחר הפסח מברך על מצה בורא מיני מזונות, נראה שגם
 אם הרטיב את המצה מברך בורא מיני מזונות, ויש אומרים לברך המוציא
 כשהרטיב המצה, וירא שמים יאכלנה בתוך סעודת פת או שיקבע על המצה
 שיעור קביעת סעודה שהוא כ - 216 גרם, ולמנהג בני אשכנז מברך על מצה
 כל השנה ברכת המוציא לחם מן הארץ.

סימן קב.....ז
 אין להשתמש בשבת שואב אבק רובוטי שנקרא "אי רובוט" וכיו"ב, אף
 שהיה לכאורה נראה להתיר לבני ספרד להפעילו ע"י שעון שבת, באופן
 שאינו גורם הדלקת נורה או שינוי בפעולה שלו על ידי חיישנים, למעשה
 אין להתיר משום זילותא דשבת.

סימן קג.....י
 קטן שרוצה לישון וקשה לו להמתין עד הלילה יש להתיר לו לכתחילה
 לספור ספירת העומר בברכה מפלג המנחה, ואם נשאר ער בצאת הכוכבים
 טוב לומר לו לחזור לספור בלא ברכה.

סימן קד.....טז
 מותר לתפור בגדים חדשים בימי העומר, וכן מותר לקנות בגדים חדשים
 בימי הספירה לפי שאין איסור לברך שהחיינו בימים אלו, אמנם מר"ח אייר
 עד לג לעומר ראוי להחמיר שלא לברך שהחיינו על בגד חדש. ומותר ללכת
 לבריכה או לים בימים אלו ואין בזה מניעה, זולת במקום שנהגו להחמיר.
 ובמקום שיש חשש שיפסיד מקום עבודתו אם לא יתגלח יש מקום להתיר
 ע"י שאלת חכם להתגלח, ואם יוכל טוב שיתגלח בערב שבת או בערב ראש
 חודש אייר.

מפתחות.....כ

גיליון שו"ת וקדושת התורה

מפי
 הרב אודן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשות
 לברכה והצלחה
 ולעילוי נשמת זכיו"ב
 פרטים בטל:
 0506491414
 0509013000

נדפיקה ועימוד:
 א.ש. אשדוד
 052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com
 כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים);
 קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0506491414 , 0509013000

סימן קא

(שו"ע אורח חיים סי' קס"ח ס"ז)

שאלה:

נשאלתי מה ברכת מצה רטובה לאחר הפסח לבני ספרד.

תשובה:

למנהג בני ספרד שאחר הפסח מברך על מצה בורא מיני מזונות, נראה שגם אם הרטיב את המצה מברך בורא מיני מזונות, ויש אומרים לברך המוציא כשהרטיב המצה, וירא שמים יאכלנה בתוך סעודת פת או שיקבע על המצה שיעור קביעת סעודה שהוא כ- 216 גרם, ולמנהג בני אשכנז מברך על מצה כל השנה ברכת המוציא לחם מן הארץ.

א. בגמרא ברכות (מב:): "רב יהודה הוה עסיק ליה לבריה בי רב יהודה בר חביבא, אייתו לקמייהו פת הבאה בכסנין. כי אתא, שמעינהו דקא מברכי המוציא. אמר להו מאי ציצי דקא שמענא? דילמא המוציא לחם מן הארץ קא מברכיתו? - אמרי ליה אין, דתניא רבי מונא אמר משום רבי יהודה פת הבאה בכיסנין מברכין עליה המוציא, ואמר שמואל הלכה כרבי מונא. אמר להו אין הלכה כרבי מונא אתמר. אמרי ליה והאמר דאמר משמיה דשמואל, לחמניות - מערבין בהן ומברכין עליהן המוציא - שאני התם דקבע סעודתיה עליהו, אבל היכא דלא קבע סעודתיה עליהו - לא". וכן פסקו הרי"ף הרמב"ם, הרא"ש והטור, וכן פסק מרן בשולחן ערוך (סימן קס"ח סעיף ו'), אלא שבגמרא לא פירשו מהי פת הבאה בכיסנין.

וזה לשון הטור (סימן קס"ח) "פת הבאה בכיסנין, הוא פת שעשוי כמין כיסין, מלאים צוקאר, ושקדים ואגוזים ומיני תבלינים". וכתב הב"י שזה כפירוש רבנו יונה בשם ר"ח, וכן פירש הערוך והרשב"א. אך הרמב"ם פירש שהיא

עיסה שנלוושה בשמן או בדבש או בחלב, או שעירב בה מיני תבלינים, (ומשמע שלדעת הרמב"ם בחדא מינייהו סגי, אך צריך שזה יהיה מעורב בתוך העיסה עצמה ולא סגי שיהא מונח בכיסים).

והערוך הביא פירוש אחר בשם רב האי גאון, שפירש פת הבאה בכיסנין הם כעכין (כמין עוגיות עגולים כצמיד) והוא פת בין מתובלת ובין אינה מתובלת, שעושים אותם כעכין יבשים וכוססין אותה בבית המשתה ושלא בבית המשתה, ומנהג בני אדם שאוכלים ממנו קימעה, וראיה לדברי רב האי גאון "וכל לחם צידם יבש היה נקודים" ותרגומו וכל לחם זוודהון הוה כיסנין, עכ"ל הערוך. וכתב הב"י וז"ל "ולענין הלכה כיון דספיקא במידי דרבנן נקטינן כדברי כולם להקל". וכן להלכה בשולחן ערוך (שם סעיף ז') וז"ל "ולהלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכיסנין" עכ"ל.

ב. ולגבי מצה נחלקו באחרונים מהי ברכתה, הנה המשנה ברורה (סימן קס"ח סק"ו) כתב: "לחם גמור הוא דנעשים רק מקמח ומים כשאר פת ואף שהם דקים, מ"מ לא הוי כמו כעבים יבשים (דס"ז) דהם יבשים מאד ואינם עשויים לאכילה ורק כוססין אותם לקינוח אבל אלו עשויים לאכילה". ובכלל זה גם המצות, שאם כי נראה להשוותם לכעבים יבשים דסעיף ז', מ"מ כיון שאינם בגדר יבשים מאד, ועשויים לאכילת קבע, לכן ברכתם המוציא וברהמ"ז, כ"כ בספר פסקי תשובות (או"ח סימן קס"ח אות י"ג) בשם שיירי כנסת הגדולה (סי' קנ"ח בהגב"י סק"א), שו"ת בית דוד (סי' ע'). ושם (שו"ת בית דוד) הביא ב' טעמים למצה וז"ל "והטעם לפי שעשיית פת כסנין שכוססים אותו, הוא באופן שלאחר שנאפה כהוגן, חוזרים ומכניסים אותו לתנור על מנת שיתייבש ביותר, או שלכתחלה משהים אותו בתנור עד שיתייבש יפה יפה,

הרה"ג רבי חנניא גבריאל בספרו מקורות ההלכה (עמוד קכז) שכן המנהג.

ג. והשתא לגבי מצה רטובה הן אמת שהמצה אינה נכססת ולא גרע ממצה רכה שודאי בירכתה המוציא מחמת שאינה נכססת וכמ"ש בשירורי כנסת הגדולה (סימן קנ"ח, הגהות בית יוסף אות א'), וז"ל: "שעל המצה מברך המוציא וברכת המזון לפי שאינה קשה כל כך" ע"ש, מ"מ אזלינן בתר אפיייתה שהיא נכססת דלא יעלה על הדעת לומר שאותם הנכססים שפסק מרן השו"ע (שם ס"ח) "וי"מ שהוא פת, בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים אותם כעבים יבשים וכוססין אותם, והם הנקראים בישקוני"ש", שברכתם מזונות מחמת שהן נכססים שאם ירטיבם שיהא בירכתם המוציא וברכת המזון. ודמי לפרוסות לחם שעשאו צנימים ע"י אפיה חוזרת וכד' שבירכתם אינה משתנה והוי המוציא כשעת האפיה, וכמ"ש כף החיים (שם סק"ו) בשם בית דוד (סימן פ"ג), דזיל בתר טעמא, וטעם דעה זו כי 'כוססים אותם', והיינו שאין הדרך לאכול מזה הרבה (כמבואר במשנ"ב סק"ה) ואין הדרך לקבוע סעודה עליהם, ולכן צנימים שהדרך לקבוע עליהם סעודה ברכתם המוציא, עיי"ש.

או דנימא שהרי עיקר טעם דנכסס וכו' דמברך עליו מזונות, הוי משום דאין קובעים עליו סעודה, וכמבואר בגמ' ברכות (שהובא לעיל), וכמ"ש המשנה ברורה (שם ס"ק ל"ה) "כעבים יבשים - כך שמה בערבי ובלשון ספרד נקרא בושקיגו"ש ונעשית מה' מיני דגן ובמים לבד, אך באפיייתן נעשים יבשים כ"כ עד שנפרכים ואין זה נקרא אוכל אלא כוסס, ואין דרכם לאכול מזה הרבה לכן אין לו דין פת". וא"כ אפשר שמרטיבים המצה קובעים עליה סעודה דאינה נכססת, וכמו שבפסח מברכים המוציא וכמ"ש בשו"ת גינת ורדים בגן המלך (סימן ס"ד), "דהמצה שעושים בפסח, מן הדין היה ראוי לדונה כדין פת הבאה בכסנין לברך עליה בורא מיני מזונות, כיון שהיא יבשה ניקודים,

אבל מצה אין יבשותה אלא מחמת דקותה, ולכן דינה כפת ממש. ועוד יש לחלק בין פת הבאה בכסנין שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה עליה, אבל מצה שנעשית על מנת לקבוע סעודה עליה בפסח, הואיל וחל עליה שם פת, לא פקע מעליה דין פת גם לאחר הפסח" ע"כ.

עוד הביא (פסקי תשובות שם) דברי החיד"א (במחזיק ברכה סי' קנ"ח סק"ה) שהעיד שנוהגים לברך על מצה בורא מיני מזונות ועל המחיה, ורק בפסח שהמצה עיקר האכילה וגם עקב חשיבות המצוה מברכין עליה המוציא וברהמ"ז, ושכן מצינו לעוד גדולי פוסקי ספרד, וכן נוהגים עד היום בקרב כל בני ספרד, אלא שחסידים ואנשי מעשה שביניהם מקפידים לאכול המצה רק בתוך הסעודה או דרך קביעות סעודה ולברך המוציא, אבל בני אשכנז מברכים על המצות המוציא וברהמ"ז בכל ענין ואין לשנות, וגם בקרבם נוהגים חסידים ואנשי מעשה להחמיר ולא לאכול אלא בתוך הסעודה או דרך קביעות סעודה, עכ"ד.

ובשו"ת יחווה דעת (ח"ג סימן י"ב) הביא בהרחבה דעות האחרונים בזה, ובסיכום כתב: הספרדים ועדות המזרח נוהגים לברך על המצה לאחר הפסח בורא מיני מזונות ומעין שלש, ויש להם על מה שיסמוכו. וחסידים ואנשי מעשה נוהגים לאכול המצה בתוך סעודה של פת גמור, או שקובעים סעודתם על המצה, ואז מברכים המוציא וברכת המזון, וצריכים נטילת ידים. ומנהג האשכנזים לברך על המצה המוציא וברכת המזון. וחולה שאינו אוכל פת אלא מצה, מברך עליה המוציא וברכת המזון. וכן פסק בספר ילקוט יוסף (או"ח סימן קס"ח אות ג'). והביא שם בהערות בשם הרב בית מנוחה (ריני נטילת ידים אות ד) והוסיף, ולי נראה שאפילו ירא שמים רשאי לכתחלה לברך על המצה בורא מיני מזונות, ואינו צריך לקבוע סעודתו עליה. ושכן כתב בפקודת אלעזר (סימן קס"ח) שהמנהג לברך על המצה מזונות. וכן כתב

על המצה שפיר מהני אכילת כביצה להחשיב אכילה זו כקביעות, אף לסוברים שפת יבשה שכוססין אותה חשיבא פת הבאה בכסנין, ומה גם שאין שם לחם אחר אלא המצה, ובכהאי גוונא שאין שם אלא לחם זה יש לומר דלכולי עלמא שפיר חשיב קביעות גמורה, כיון שכל בני אדם קובעים אך ורק על זה. אבל בנידוננו שהוא בשאר ימות השנה שאפשר בנקל למצוא לחם גמור שאין בו טעם מתוק כלל לא חשיב קביעות, ותדע שהרי לענין אחר הפסח דעת רבים מרבתינו האחרונים שמברכים עליה מזונות ועל המחיה ואפילו אינו אוכל אלא ממנה ולא מפת אחרת, והיינו כיון שלאחר הפסח עיקר קביעות בני אדם היא על פת אחרת ולא על המצה, ובודאי שאם במקום מסויים אין מצוי שם לחם רגיל כלל, וכל בני אדם אינם אוכלים אלא מחלות מתוקות אלו בלבד תהיה ברכתן המוציא, אבל עתה שבכל המקומות מצוי גם לחם שאין בו מתיקות כלל לא עדיף דין חלות מתוקות אלו מדין מצה לאחר הפסח, ואף החולקים וסוברים שברכת המצה המוציא אף בשאר ימות השנה יש לומר דהיינו משום שכבר היה לה דין פת בפסח, ובברכי יוסף (סימן קנח סק"ה) כתב לדחות טעם זה דאימא דתמיד נעשו על דעת כסנין מלבד הפסח, וגם אין אוכלים אותה לתענוג אחר הסעודה אלא היא עיקר הפת שהרי עיקר טעם האומרים דפת הבאה בכסנין היינו שהיא יבשה וכוססין אותה הוא משום שאין אוכלים אותה אלא לתענוג, וכמבואר בהדיא בדברי הראשונים שהביאו ביאור זה בדין פת הבאה בכסנין עי"ש. ולפי זה י"ל דה"ה בנדון דידן שהרטיב המצה אחר הפסח, כיון שאחר הפסח מצוי לחם, אין עיקר דרך בני אדם לקבוע סעודתן על מצות אלו שהרטיבן, וכיון שבשעת אפייתן היו נכסות וברכתן למנהג הספרדים בשאר ימות השנה מזונות, לא ישתנה דינן אם הרטיבן, ובפרט שבמקום ספק אם לברך המוציא או מזונות יש לברך מזונות, שהרי ברכת המוציא היא ברכה יותר מבוררת, וקי"ל סב"ל ויש

וכוססים אותה, אלא שבהיות ומצה זו לחמו של חג הפסח מברכים עליה המוציא וברכת המזון". ובצירוף מה שכתב בשו"ת בית דוד (הובא לעיל), וכ"כ בהליכות מועד (פסח עמוד כה בהערה לד) דהנה במ"ב (סימן קס"ח ס"ק כ"ז) באר שמה שכתב הט"ז בבצק ממולא בפירות ונלקחו הפירות אחר האפיה שברכתו מזונות, היות והולכים בתר שעת האפיה, היינו טעמא לפי שאין דרך לקבוע סעודה על כזו פת, וכנראה משום שיש בה בצק מטעם הפירות, רואים שזה לא גזירת הכתוב שמה שבעת האפיה הוא מזונות ימשיך הלאה להיות מזונות, אלא משום שאין דרך לקבוע עליו. לפי זה במצות שהדרך לקבוע עליהם סעודה וכל מה שנהגו לברך מזונות הוא משום שנכסות, אם כן כיון שכעת לא נכסות, ברכתם המוציא, והכי מסתבר. מיהו לחם גמור שעשאו צנימים או מילא פיתה בשוקולד ואגוזים ואפאה שוב. ודאי שברכתה המוציא אף שנאכלת לתענוג, דלא שייך להפקיע לחם אחר אפייתו וכדמוכח נמי בסימן קס"ח ס"י ע"כ. וכעת הראוני שכ"כ מו"ר בספרו הבהיר הראשון לציון (ח"ב עמוד ס"ח) וז"ל: "וכן מצה רגילה שהרטיבו אותה באופן שכבר אינה נכססת כלל, ונעשית כמצה רכה, גם בזה נראה שיברך המוציא, מאחר ואינה נכססת בשיניו".

אולם לכאורה עדיין י"ל דהאוכל מצה רטובה לא יצא מידי ספק, וכמו שכתב לבאר הגר"ד יוסף שליט"א בשו"ת אוצרות יוסף שבסוף ספר הלכה ברורה (ח"ה סימן י') בדין הלחמניות המתוקות שבכל כיוצא בזה אזלינן בתר מה שמפורש בשלחן ערוך והפוסקים, ואין לנו לסמוך רק על הטעם שאין דרך בני אדם לאכול מפת זו אלא בדרך עראי, וכל דבר שהדין לגבי ברכתו מפורש בהדיא בשלחן ערוך כן יש לנהוג לדינא, ואין לנו להשגיח על שינוי המקומות ודעת בני אדם עליו, וכתב עוד שם דלענין המצה בפסח יש לומר דבפסח עצמו כיון דכולי עלמא קובעים סעודתם רק

במחלוקת הפוסקים אלא במנהג שנתפשט בזמן רבותינו הראשונים, שהיה כח בידם להכריע במחלוקת הראשונים ולפסוק הלכה כאשר עם לבבם, אבל בדורותינו שנתמעטו הלבבות ואין בנו כח להכריע בראיות אלא עפ"י כללי ההוראה, אם ראינו מנהג היפך הפוסקים אפילו ידענו בבירור שידעו חכמי העיר במנהג ולא מיחו כיוון שענינינו הרואות שאין כן דעת הפוסקים אין לנו אלא לומר שחכמי העיר לא נגלו להם דעת הפוסקים, וכל כי האי הוי מנהג בטעות ומבטלינן ליה ע"כ, וגם כאן אמנם יש פוסקים לברך בורא מיני מזונות אך יש פוסקים שברכתה המוציא, ואין ראייה כ"כ ממה שלא מיחו, וראה עוד לעיל שאלה א' ובמקורות שם.

אח"כ כשיצא לאור חזון עובדיה (ט"ו בשבט) (עמוד סא - סה) האריך בזה מו"ר ודעתו ע"פ המכתם (לעיל) להורות מספק מזונות וכן המנהג, אמנם התייחסות מרן זיע"א לעצם המנהג הוא כמו שכתב בשו"ת יביע אומר (חלק ה או"ח סימן מג אות ח) וז"ל: ומ"ש שמנהג ישראל תורה הוא (והוא מתוס' מנחות כ:), הנה כבר כתב בשו"ת סמיכה לחיים (חיו"ד סי' ד דכ"ג ע"א), בתשובת הגאון בעל חקרי לב, וז"ל: ונ"ל שאין המנהג מועיל במחלוקת פוסקים, כי אם במנהג שידענו שנתפשט מזמן הרבנים הקדמונים, שהיה בידם כח להכריע במחלוקת הראשונים, אבל בדורותינו שנתמעטו הלבבות, ואין בנו כח להכריע, כי אם לפסוק הלכה ע"פ הרוב, ובספק שקול להחמיר, אם ראינו המנהג להתיר, ובאנו לומר שידעו בו חכמי העיר ולא מיחו, אף על פי שרבו הפוסקים לאסור, אין לנו לדון אלא שלא נגלו אליהם כל דעות האוסרים, וחשבו שרבו המתירים, וכל כה"ג הו"ל מנהג בטעות וכו', ועוד דמנ"ל שידעו בו חכמי העיר ולא מיחו, אימא דלא ידעי במנהג זה של הסוחרים. ע"כ. וע"ע בזה בשו"ת חקקי לב (חיו"ד סי' לט ומ'). ע"ש. וע"ע בשו"ת הרא"ם (סי' טז) שכתב, שאין להסתפק ולומר שמא

לברך בכה"ג הברכה הפחות מבוררת, וכ"כ בילקוט יוסף (ברכות עמוד קכז) שלפי המבואר בארחות חיים (הלכות סעודה אות כז) בשם בעל המכתם שבכל הדברים שיש ספק אם מברכים המוציא או מזונות מספק יש לברך מזונות ומעין שלש, וכן משמע מדברי מרן השלחן ערוך (בסימן קסח סעיף ו) לפיכך גם בדין המצה שלא יצא הדבר מידי מחלוקת יש לברך מזונות ומעין שלש, וכמבואר כל זה בשו"ת יחווה דעת (חלק ג' סימן יב) ע"ש, ומ"מ כדי לצאת מן הספק מן הראוי שיאכלן בתוך הסעודה או שיקבע סעודתו עליהן בשיעור של כ 216 גרם, וכן אמר לי ידידי הרה"ג בנימין חוטה שליט"א בשם תלמידו שכן הורה בתשובה מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א, ועוד שהרי מצוי מאוד שמצה שאוכלים בסעודה הופכת לרטובה ע"י שרייה במרק ושאר אוכלים, ולא חשו הפוסקים להזכיר לברך באופן כזה על מצה בשאר ימות השנה המוציא, וכן השיבו בזה הגאון רבי מאיר מזוז שליט"א שיש לברך בשאר ימות השנה על מצה קשה שהרטיבוה ברכת מזונות, וראיתי שכ"כ הגר"ב חוטה שליט"א בספרו שו"ת אליבא דהילכתא (ח"א סימן סה).

ד. אמנם בספר רבינו (עמוד שנו שצט) ובשו"ת מעיין אומר (ח"א עמודים שי"ח, שכ"ה - שכ"ז, שע"ו - שע"ז) כתבו שמרן זיע"א נהג לברך בימות השנה על מצה המוציא, והסביר במעיין אומר (שם) שביחווה דעת הביא את ב' הדעות, ואף שהחיד"א כתב שנהגו לברך בימות השנה מזונות, הנראה מדברי מרן זיע"א שבא ליישב מה שנהגו לברך בורא מיני מזונות, וכך נראה ממה שחילק לגבי חולה שיברך המוציא, וראה עוד (בפרק י' סימן כד) שהתבטא על עצם המנהג שאין הכרח שת"ח נהגו כך, ואפשר שהיה מנהג ע"ה, וראה מש"כ הגר"ח פלאג"י בשו"ת חקקי לב (חלק יו"ד סי' לט' דף מב' ע"ד) הובא בשו"ת יביע אומר (חלק י' או"ח סימן כא' בסופו) ונראה לי שאין מנהג מועיל בדבר השנוי

סי' ע"ט. ע"ש. כלומר אף שהביאו הפוסקים שנהגו לברך על מצה מזונות בשאר ימות השנה, אין זה ברור לדינא שהוקבע על פי חכמי ישראל, ולמעשה לשואלים היה מורה לאכול המצה בתוך הסעודה והמברך מזונות יש לו על מי לסמוך, וכן ראיתי בילקוט יוסף (קיצושו"ע סימן קס"ח סק"ד עמוד שסד) שכתב הספרדים ובני עדות המזרח נוהגים לברך על המצה לאחר הפסח בורא מיני מזונות ולאחריה על המחיה, ויש למנהגם זה על מה לסמוך, אך מי שרוצה לנהוג לברך על המצה המוציא וברכת המזון כשהוא קובע סעודה על המצה, אפילו בלי שיעור קביעות סעודה שקובעים על עוגה יכול לנהוג כן, אחר שהמצה עשויה לאוכלה עם מיני ליפתן וכדומה ואינה דומה לפת הבאה בכיסנין הבאה בדרך כלל לקינוח סעודה ע"ש.

מנהג זה הוקבע ע"פ חכמים שתקנו כך, וחשוב מנהג, שהדברים מוכיחים שלא הוקבע זה מעולם ע"פ תקנת חכמים, שא"כ היינו שומעים זאת מפי השמועה, ואנחנו לא שמענו ולא קבלנו זאת מאבותינו מעולם שהיה מנהג זה ע"פ שום תקנת חכמים, וא"כ הדברים מוכיחים שלא נתפשט מנהג זה אלא ע"פ הדיינים וכו'. ע"ש. והביאו מהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סי' ו' ד"ח ע"ב). ע"ש. וכ"כ כיו"ב בשו"ת נודע ביהודה קמא (חיו"ד סי' נד), שלא נקרא מנהג אלא בידוע שנעשה מתחלה ע"פ הסכמת חכמי העיר, אבל בלא"ה מאן לימא לן שלא נהגו הנשים מעצמן אחת מפי חברתה וכו'. ע"ש. וכ"כ הגאון חיד"א בשו"ת ברכה א"ח (סי' תנו) שהרבה מנהגים נתפשטו ע"י דלת העם, ואין ראיה מהם. ע"ש. וע"ע בשו"ת שער אשר קובו (חיו"ד סי' יא). ובשו"ת דעת סופר (חיו"ד

סימן קב

(שו"ע אורח חיים סי' רנ"ב ס"ה)

מפני שמשמעת קול, אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים. אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים. ואסיקנא דבית הלל לית להו איסור שביתת כלים. ולפי זה לתת חטים לתוך ריחיים לרב יוסף שרי ולרבה אסור, מיהו עד כאן לא פליגי אלא בשל מים אבל בשל בהמה פשיטא דאסור לכולי עלמא שהרי הוא מצווה על שביתת בהמתו. והביא הב"י (סי' רנ"ב) דברי הראשונים שמתירים וז"ל "וכתבו התוספות (ד"ה "והשתא"), והרא"ש (סי' ל"ג), שרבינו תם (ספר הישר תשובות סי' ו') פסק כרב יוסף. והם דחו דבריו והעלו דהלכה כרבה. וכן פסק ר"ח (בגליון יח:), וכן דעת סמ"ג (ל"ת ס"ה, יט' עמוד ב'), וסמ"ק (סי' רפב עמ' רפד), והתרומה (סי' רכ"א), וכן כתבו הגהות בפ"ו (אות ע'). והרי"ף (ו'): הביא שתי הסברות ולא הכריע, והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל, ומשמע

שאלה:

נשאלתי לגבי שואב אבק רובוטי שנקרא "אי רובוט" וכיו"ב, האם מותר להפעיל אותו על ידי שעון שבת, שיפעל בשבת.

תשובה:

אין להשתמש בשבת שואב אבק רובוטי שנקרא "אי רובוט" וכיו"ב, אף שהיה לכאורה נראה להתיר לבני ספרד להפעילו ע"י שעון שבת, באופן שאינו גורם הדלקת נורה או שינוי בפעולה שלו על ידי חיישנים, למעשה אין להתיר משום זילותא דשבת.

א. איתא בגמ' שבת (יח.) "אבל אין נותנין חטים לתוך הריחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום, מאי טעמא אמר רבה

לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר עכ"ל, ובהגהות מיימוניות פ"ו (אות ל) כתב בשם הר"ם מקורביי"ל על ישראל הממונה על המטבע של מלך ליתן כסף [לנכרין] לתקנו בשבת כיון שאין כאן שמיעת קול שהוא של ישראל אין לחוש כיון שהגוי עביד בשכרו עכ"ל, ובאור זרוע (הל' ערב שבת סי' ב סעיף א') כתב דאסור להכותה בשבת משום איסור השמעת קול, ואפשר דמיירי ביודעים שהישראל ממונה עליה ולכן אסור דומיא דנתינת חיטין לתוך הריחיים".

ומרן השו"ע (או"ח סימן רנ"ב ס"ה) פסק "ומותר לתת חטים לתוך רחיים של מים, סמוך לחשיכה". וכתב על זה הרמ"א בהגה"ה "ולא חיישינן להשמעת קול, שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנות בשבת. ויש אוסרים בריחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול (טור ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת, וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת והגה"מ פ"ו ותשובת מהרי"ו סימן ק"ל ואגור), והכי נהוג לכתחלה. מיהו במקום פסידא יש להקל כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמ"ד. ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגע"ר מערב שבת, אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול (טור, ועיין לקמן סימן של"ח) ע"כ.

וטעם האוסרים הוי משום השמעת קול, וכמשנת"ב. והיינו משום זילותא דשבת וכמ"ש הט"ז (ס"ק ז'), והמג"א (ס"ק כ') ועוד. וז"ל המשנ"ב (שם ס"ק מ"ח) "כלל בזה כל כיוצא בזה המשמיע קול דאושא מילתא ואיכא זילותא דשבת, וכמו שכתב בדרכי משה".

ג. ובשו"ת בן יהודה (ס' קנ"א) חידש בדין ריחיים דמה שהתיר מרן הש"ע לתת חטים מע"ש בריחיים של מים, היינו כשאינו עושה שום פעולה בריחיים עצמם לפי שהיו כבר המים מגלגלים את הרחיים, שאף אם היה נותן החטים בשבת לא היה בזה חיוב חטאת. אבל אם הריחיים עומדים בע"ש, והוא עושה

דסבירא ליה כרב יוסף דשרי ומשום הכי שתק מיניה דמהי תיתי לן לאסור כיון שאין אדם מוזהר על שביתת כליו כמו שכתב בפ"ו (הט"ז), והטעם שלא הזכירו בהדיא הוא לפי שלא הוזכר בתלמוד בהדיא דלרב יוסף שרי, ואין דרכו לכתוב אלא מה שהוזכר בתלמוד בהדיא. והריב"ש כתב בתשובה (סימן קנא) ר"ח פסק כרבה אף על גב דרב יוסף פליג עליה, אלא שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם לא פסקו כן והרי"ף כתב שתי הסברות בהלכות ולא הכריע, ע"כ לשון הריב"ש. ואף על פי שהרי"ף בהלכות לא הכריע אפשר שבתשובה הסכים דהלכה כרב יוסף, ועוד י"ל דמדבריו בהלכות שכתב ואוקימנא לבית שמאי, אבל לבית הלל לית להו שביתת כלים ושרי, ואיכא מאן דאמר אסור ואפילו לבית הלל מפני שמשמעת את הקול, יש להכריע דסבירא ליה כרב יוסף, מדכתב הכי ברישא ואידך סברא כתב בלשון איכא מאן דאמר. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם מתירים ועוד דמילתא דרבנן הוא הכי נקטינן אלא שבמקום שנהגו איסור אין להתיר עכ"ל הב"י.

ב. ובדרכי משה כתב לאסור בזה וז"ל "ולוי נראה דמסתמא יש לנהוג איסור כדעת התוספות שדחו דברי רבינו תם מאחר שהסכימו עמהן כל בתראי דלעיל, מיהו במקום שנהגו היתר אין למחות בידם. וכן נראה מדברי מהר"י ווייל בתשובותיו (סימן ק"ל) דנקט לחומרא שכתב על כלי המשקולת שקורים זייג"ר העשוי להשמיע קול בשבת אסור להעמידו מערב שבת דאמרינן אין נותנין חיטין לתוך הריחיים משום השמעת קול עכ"ל, וגם באגור (סי' תקיט וסי' שמג) כתב לאסור נתינת חיטין לתוך הריחיים, וכתב דמכל מקום מותר בכלי המשקולת דלא דמי לקול הריחיים כי לשם יסברו שנתנו החיטין לתוך הריחיים בשבת, אבל בכלי המשקולת הכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו וביום שהוא מקשקש ומשמיע אין מתקנין אותו, וכן יש

כה"ג דנשמע גם ההתחלה בשבת ואין הדרך כלל להעמיד בזמן קודם סובר המחבר שגם ר' יוסף מודה שאסור לכן הוצרך לכתוב שלהעמיד זוג המקשקש לשעות מותר שהוא מטעם האגור שהביא בב"י מחמת שהדרך לתקנו בכל יום על יום שלאחריו.

אלא דבנידו"ד ב"אי רובוט" אין בזה כל כך השמעת קול דאינו משמיע קול כל כך כמו בשואבי אבק הידועים, וא"כ גם לפי מה שכתב האגור"מ יש מקום להתיר. ומ"מ נראה דלדעת הרמ"א יש מקום להחמיר דהנה כתב האור זרוע (הלכות ערב שבת סימן ג) "פריסת מצודה שמותרת היינו דווקא כגון שלא יהיה דבר מפורסם, כדפרישית לעיל". ונתכוון למה שכתב (שם סימן א) שהלכה כרבה דמלאכה שמשמיעה קול בשבת אסורה, והוסיף הילכך כל היכא דאיכא אוושא מילתא דשבת ואיכא זילותא אסור, דומיא דריחיים, ע"ש בכל דבריו. ולמדנו מזה שלדעת הרמ"א שפסק (סעיף ה) כמי שאוסר בריחיים דחיישינן להשמעת קול, הוא הדין שיש לאסור בפריסת מצודות כשהוא במקום מפורסם ואוושא מילתא. וא"כ אם יש חשש שיתפרסם הדבר ויבוא לידי אוושא דמילתא אפילו אצל בני הבית יהיה אסור.

ה. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א אורח חיים סימן כ' יב) שכתב לגבי הדלקת רדיו שיש לחוש למראית העין שיבואו לומר שהדליק בשבת, וז"ל: "ובר מן דין יש עוד טעם לאסור משום דאוושא מילתא והויא זילותא דשבת, וצריך לחוש למראית העין, שיחשדוהו השומעים שהדליק הרדיו בשבת, בפרט בזה"ז אשר בעוה"ר רבו המתפרצים, ואף על פי שאין לנו לגזור גזירות מדעתנו, מלבד שבמראית העין באיסור דאורייתא כתבו כמה פוסקים דחיישינן אף בזה"ז. וע' ביו"ד (סי' פו ס"ג) ובפר"ח שם. ואכמ"ל. הנה כבר נחלקו בכה"ג הפוסקים בדין ריחיים של מים אם מותר לתת לתוכן חטים מע"ש סמוך לחשיכה, שיש הרבה אוסרים משום זילותא דשבת ע"י השמעת קול

פעולה ע"י הסרת המונע בכדי שהמים יגלגלו הריחיים, שאילו היה עושה כן בשבת חייב כנ"ל, גם בע"ש סמוך לחשכה אסור. דבכה"ג שפיר חיישינן להשמעת קול כיון שאם היה עושה כן בשבת חייב. ולפ"ז בשעון דנ"ד שאם היה מכוונו בשבת להדליק הנר היה מתחייב חטאת, וגם הוא משמיע קול גדול, גם בע"ש סמוך לחשכה אסור להעמידו. דחיישינן בכה"ג להשמעת קול לכ"ע. עכת"ד. ומיהו בשו"ת יביע אומר (ח"ג אור"ח סימן י"ז אות ו) דחה דבריו באריכות, עיי"ש.

ד. והנה בשו"ת אגרות משה (האור"ח ח"ג סימן נ"ה) כתב דבמקום שהשמעת הקול מתחילה בשבת לכו"ע יהיה אסור, וז"ל "טעמי האיסור במיקרעפאן הם ארבעה: (א) דבחול אין הדרך להעמיד אותו בזמן הקודם הרבה להדבור, שלכן אסור בשבת אף כשהעמידו אותו והכינוהו לזמן שידברו ויתפללו, כדאיתא בשבת (דף י"ח) לענין איסור נתינת חטים בע"ש שיטחנו בשבת דאמר רבה מפני שמשמעת קול ופסקו כן התוספות, והרא"ש, (שם) וכן הוא ברמ"א (אור"ח סימן רנ"ב סעיף ה) שכתב "ויש אוסרין בריחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול", והוצרך ליתן טעם על מה שמעמידין כלי משקולת שקורין זייגער מע"ש אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת כי הכל יודעין שדרכן להעמידו מאתמול, והובא טעם זה בב"י (אור"ח סוף סימן של"ח) בשם האגור. ומשמע מהא דהביא גם המחבר היתר דזוג המקשקש לשעות דמותר לערכו להכינו מבעו"י בסימן (של"ח סעיף ג), שרק בריחיים התיר לתת חטים סמוך לחשיכה משום דכל השומעין הטחינה יודעין שנשמע ממה שנתנו בע"ש שהרי נתן סמוך לטחינה, ורק בזה פליג ר' יוסף ארבה, שאף שיש שיחשבו בנתן הרבה חטים ונמשך טחינתם שעה כשישמע בסוף השעה שנתן עתה החטים אם לא היו בתחלת הטחינה שהותחל מבעו"י, שמטעם זה אסר רבה, מתיר ר' יוסף משום דכיון שהוא דרך הטחינה אין טעם להחשד, אבל בהשמעת קול

וכ"כ בפסקי תשובות (סימן רנב אות ה) שלא התירו אלא במקום הפסד מרובה, וטעם האיסור הוא משום זלזול בכבוד שבת שיאמרו שבשבת התחיל המלאכה, ואף כי הקול אין נשמע לרשות הרבים, אלא לבני ביתו, ובודאי לא יחשדוהו בכך, מכל מקום לא חילקו חכמים בגזירתם. ורק במקום שהמלאכה נעשית ברשות הנכרי ואין שם הישראל עליה כלל רשאים להתיר, אם כי גם בזה אין להתיר אם הבעלים יהודי וזה עסקו ופרנסתו, כי בזמננו ניתן להפעיל מכונות ומפעלים שלמים ללא מגע יד אדם על ידי כח החשמל מערב שבת, ויהפך שבת לחול.

וממוצא הדברים נלמד לענין מכונת כביסה ומייבש, ומדיח כלים, מחשבים ומכשירי צילום והדפסה ביתיים, ושאר מכשירים אלקטרוניים חזותיים או המשמיעים קול, שאין להתיר עבודתם בערב שבת כשפעולתם נמשכת לתוך השבת, זולת במקום הפסד מרובה, ורק מכשירים חשמליים אשר לא נשמע ולא נראה לעיני אדם פעולתם בשבת ליכא חשש, כשאינם לצורך מסחר ועבודת פרנסה. וכ"פ שש"כ (פמ"ב סעי' מ"ג), שו"ת אור לציון (פט"ז אות י'), שו"ת אג"מ (ח"ה סי' כ"ב אות ל"ח), מנחת שלמה (ח"א סי' ט').

שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת, ע' בתוס' שבת (יה רע"ב), ובהרא"ש והר"ן שם. וכ"פ הרמ"א (סי' רנב ס"ה). ואף למרן הש"ע שם שפסק להתיר, י"ל דשאני התם דאף אם נותן החטים בשבת לטוחנן אינו עובר אלא מדרבנן, וכמ"ש המג"א שם, ושכ"כ הסמ"ג וסמ"ק להדיא, משא"כ הכא דהוי חשדא של איסור דאורייתא. ואף על פי שהרבה אחרונים חולקים על המג"א בזה, מ"מ י"ל שכ"ה דעת מרן לאסור שם רק מדרבנן, ויודה שיש לאסור כאן, ועוד דשאני הכא דאיכא זילותא טפי, בצירוף הטעם שנעשה איסור בזה, ולכן טוב להחמיר אף בעיר שרובה גוים, ותחנת הרדיו שלהם, משום זילותא דשבת" עכ"ל. ואע"ג דהכא לכאורה ליכא איסור מה"ת, כבר כתב שו"ת באר שבע (סימן י"ז) על מה שכתבו התוס' (כתובות ס' ע"א) ד"ה "ממעכץ ברגליו", דכל מה שאמרו כל מה שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים, היינו דווקא באיסור תורה אבל באיסור דרבנן לא, וכתב שם דהיינו אפילו בחדרי חדרים, אבל משום מראית העין אפילו באיסור דרבנן. וכן ס"ל לש"ך (יורה דעה סימן פ"ז סק"ו) דמשום מראית העין אף במילי דרבנן אסור, ועיי"ש שהביא את הבאר שבע.

סימן קג

(שו"ע אורח חיים סי' תפ"ט ס"ב)

א. הנה כתב מרן מופת הדור זצוק"ל בחזו"ע (י"ט עמוד רכ"א) דמצוה לחנך את הקטנים לספור ספירת העומר בכל יום בברכה, והקשה דהלא איתא בחגיגה (ו.) "אמר אביי כל היכא דגדול מיחייב מדאורייתא קטן נמי מחנכין ליה מדרבנן, כל היכא דגדול פטור מדאורייתא מדרבנן קטן נמי פטור", ולכאורה ספירת העומר בזמן הזה שהיא רק מדרבנן לדעת רוב הפוסקים, יש לומר שאין צריך בזמן הזה לחנך הקטן במצות ספירת העומר, וכתב שמרן

שאלה:

נשאלתי האם מותר לקטן לספור העומר בברכה בפלג המנחה.

תשובה:

קטן שרוצה לישון וקשה לו להמתין עד הלילה יש להתיר לו לכתחילה לספור ספירת העומר בברכה מפלג המנחה, ואם נשאר ער בצאת הכוכבים טוב לומר לו לחזור לספור בלא ברכה.

כהונה, אתי שפיר, דהתם בחגיגה מיירי בחינוך לעליה לרגל, ואומרת הגמ' שאם לא יתחייב הקטן הזה לכשיגדל אין צריך לחנכו כלל. ודמאי ללולב בשאר ימי החג, בצד זה שאינו אלא חינוך גם בגדולים, ופטור מחינוך לקטנים כיון דלכי גדלי לא מחייבי אלא בתורת חינוך ולזכר בעלמא. זה יתכן בכונת הרב בתי כהונה. ויתכן עוד דהתם הא מיירי דווקא בחיגר וסומא שיכולים להבריא, דלכי גדלי יתכן שיבריאו ויתחייבו, ואעפ"כ כיון שהוא ספק, דאם ישאר סומא או חיגר יהיה פטור מלעלות, פטור מחינוך, וא"כ גם בלולב בשאר ימים שהוא זכר למקדש, דאם יבנה המקדש בב"א יחזור דבר לקדמותו ולא יטלו עוד לולב במדינה, א"כ הוי דומיא דהתם. דהא ודאי יבנה המקדש, ובודאי יחזור דבר לקדמותו, ולא הוי כחיגר וסומא שיש להשאירם בחזקת פטור מספק. ודוק. ע"כ, ועיין עוד במש"כ בחזו"ע שם, ובשו"ת תורת רפאל (סוף סימן עט) העלה שלא מצינו חיוב חינוך במצות דרבנן, ודכמשמע בשולחן ערוך או"ח (סימן שמג) ע"ש ולעומתו כתב הרב ערך השולחן (סימן תרנז סק"א) שיש מצות חינוך לקטן בכל המצות דרבנן. ע"כ. וכן מנהגינו, וכן כתב המשנה ברורה (סימן שמ"ג סק"ג), וכן כתב לנד"ד השערי תשובה (סימן תפט ס"ק ד).

ב. אלא שיש פעמים שיש לקטן קושי להמתין עד הלילה ורוצה לספור לפני שהולך לישון, והנה בקטן שלא הגיע לחינוך פשוט שמותר לו לברך בכל שעה, וכמו שכתב המשנה ברורה (סימן רטו ס"ק יד) כשלומד הרב עמהם הברכות שלא בזמן [של הברכות] אפילו הכי מותר להזכיר שם השם, ואפילו הרב יכול להזכיר השם כדי ללמד להתינוק הברכות, שהרי על כרחך אנו צריכים ללמוד עמהם כדי לחנכם בלימוד התורה ובקיום המצות (וכמו דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו') ע"כ, ומה שמברכים הקטנים הוא רק כדי להרגיל אותם בברכות שיוכל לברך בעת המצוה כשיגדלו. וכן כתב בהלכה ברורה (שם עמוד מ) וכתב דכן מוכח בספר

החיד"א (סימן תרנז סק"ג) שנסתפק בזה לגבי לולב בחול המועד סוכות דהוי מדרבנן וכתב שיש לחלק בין זו לברה"ז וחנוכה ופורים ע"כ ובהערה (שם) מובא דבשו"ת חקרי לב (ארי"ה סי' צ"ט) כתב דבשו"ת הרמ"ע (סי' קי"א) מבואר דאין חיוב חינוך במצות דרבנן כלל, וכנראה שהרב בתי כהונה לא ראה דברי הרמ"ע. והביא מחלוקת ראשונים בזה, ותמה על הרמ"ע והרב בתי כהונה שנעלם מהם דברי התוס' במגילה (י"ט ע"ב), דלהדיא כתבו שיש מצות חינוך דרבנן. ע"ש באורך. וע"ע בערך השלחן כאן אות א', ובנזיר שמשון [לבעל שבת של מי] נזיר (פ"ד מ"ו, דף ע"א), ובפתח הדביר (סי' רי"ט סוף אות ו'). ובספר עושה שלום (בחי' למגילה י"ט ע"א דף קכ"ט ע"ב מדפי הספר) כתב שמה שחילק הרב בתי כהונה בין לולב ביום טוב שני לבין מגילה וכו' נראה שכוונתו דהוי דומיא דנשים שחייבות, משום שאף הם היו באותו הנס. ע"ש. ולענ"ד קשה, כי חיוב קטן הוא רק משום שעל אביו לחנכו, ולא חיוב על הקטן, ולא שייך לחייבו משום שהקטנים היו באותו הנס. ונ"ל שהטעם הוא משום שנטילת לולב בכל ימי החג הוא תקנת ריב"ז זכר למקדש, ואף הוא רק לזכר, כעין מצות חינוך, ולכשיבנה המקדש בב"א יחזור הדבר לקדמותו, כמבואר ברמב"ם (הל' לולב פ"ז ה"ד). וע"כ י"ל שקטן שגם בראשון אינו נוטל אלא לחנכו, אין צריך לחנכו גם בדבר שהוא חינוך וזכר למקדש. ואם נכון הדבר, א"כ מבואר בזה שאין דעת הרב בתי כהונה לומר שאין מצות חנוך דרבנן, ולא נעלם ממנו דברי התוס' וכו'. וכמבואר. ומה שהוכיח הרב בתי כהונה מהגמ' בחגיגה שאין חינוך דרבנן, דחה הרב עושה שלום שם, דלא מבואר שם אלא שקטן שלכשיגדל יתחייב מדאורייתא יש מצוה לחנכו, משא"כ אם לא יתחייב כגון שהוא סומא וכו', אין מצוה לחנכו. אבל לא מבואר כלל שבמצוה דרבנן אין חיוב. עש"ה. והנה פשט הלשון קצת קשה לכאורה, וגם הרב חק"ל שם עמד עליו. עכ"פ למאי דכתבין בכונת הרב בתי

עצמן, כיון דבני חינוך הם עונים אחריהם
 אמן ע"כ. ולגבי ספירת העומר כתב מרן
 השו"ע בסימן (תפ"ט סעיף ג) המתפלל עם הצבור
 מבעוד יום, מונה עמהם בלא ברכה. ואם יזכור
 בלילה יברך ויספור. ובביאור הלכה (שם ד"ה
 מבעוד יום) כתב ודע דיש הרבה אחרונים [הלבוש
 והא"ר והח"י ומאמ"ר ונה"ש] דמפרשי מבעוד
 יום היינו מפלג המנחה ולמעלה [א.ה. וכעת
 ראיתי בהערות איש מצליח (עמוד קכה) שכתבו
 שכן דעת פסקי התוספות מנחות (סימן קצ"ב)
 ד"י"א דלאחר שהתפללו תפלת ערבית כיון
 דהוי לילה לענין ק"ש ותפלה, הוי לילה ג"כ
 לענין עומר, וכ"כ המאירי (פסחים דף קכ"א ע"ב)
 ד"י"א דספירת העומר בזה"ז אינה אלא דברי
 סופרים, ומקילים מפני זה לספור קודם חשיכה,
 וכן בספר המנהגות לר"א מלוניל (עמוד 17)
 כתב כל שנתפלל ערבית אע"פ שהוא יום
 גדול. ובספר לקט יושר (עמ' 97) איתא: סופרים
 העומר בניאושטט בביהכ"נ בליל שבת אע"פ
 שעוד היום גדול, ושמעתי שכ"כ בתשובות
 אשר"י. ע"כ. וכן הוא בהגהות מנהגים הובאו
 במג"א (סק"ז), ומאי דקאמר מונה עמהם היינו
 משום דאע"ג דמעיקר הדין כל זמן שאינו
 לילה אינו זמן ספירה, וכדלעיל בסעיף הקודם
 (סעיף ב) מ"מ יש מקומות שנהגו להקל בזה,
 משום שהיו רגילין להתפלל מעריב קודם
 חשיכה, וחששו שאם לא יספרו אז בצבור
 וילכו כל אחד לביתו ישכחו מחמת טרדא
 ולא יספרו ותתבטל עיקר תורת ספירה, ועל
 כן סמכו במקום הדחק על יש מי שאומר
 דבספירה בזה"ז שהוא רק זכר למקדש לרוב
 הפוסקים אין להחמיר בה יותר מבק"ש ותפלה,
 וכיון דחשבי זו להתחלת לילה וקורין שמע
 ומתפללין מעריב, כמו כן יש לנו לחשוב
 ללילה לענין ספירה, וקאמר דאף מי שהוא
 ת"ח, אם לבו נוקפו שמא יטרד וישכח לספור
 ביחידות, יכול לספור עם הצבור אך לא יברך
 אז עכ"פ, דמעיקר הדין אין זמן ספירה אז,
 אלא שלא מחינן במנהג אותן המקומות, וכדי
 שלא יתבטלו לגמרי ממצוה זו, וכשיגיע הזמן

המאורות (ברכות נג:) שמותר לגדול המלמד את
 הקטן להזכיר שם השם כשמלמדו ברכות, וכן
 כתב בשו"ת יפה נוף (חלק אורח חיים סימן לו)
 ועיין בפרי מגדים (סימן תרנז משבצות זהב סק"א)
 שמצדד להקל בזה אפילו בקטן שלא הגיע
 לחינוך, ועיין בכף החיים (סק"ח) שכתב גם
 כן להקל לגדול המלמד את הקטן ברכות
 להזכיר שם ה' ושכן משמע בלבוש. ומכל
 מקום כתב הכף החיים שאם אפשר יש להזהר.
 וכן כתב מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בספרו
 (חינוך קטן ובר מצוה עמוד קנא) שבספר יסוד ושורש
 העבודה (צוואת המחבר סימן מג) כתב וז"ל מעיד
 אני על עצמי שנוהרתי מאד מאד לחנך בברכת
 הנהנין ושאר ברכות אף שלא היו יכולים עדיין
 לדבר על נכון וברכתי עמהם בעצמי על איזה
 מאכל ומשקה גם ברכת המזון ע"ש, וכן הוכיח
 בספר מורה הנער (עמוד רטז) מדברי הרב הלכות
 קטנות (חלק א' סימן רנו) שכתב מי שנסתפק
 בברכה כיצד יעשה יקח תינוק דלא חכים ולא
 טיפש וכו' אלא תינוק שמתחיל לדבר וקורא
 עמו תיבה בתיבה, ואם אין עמו תינוק יתענה
 כל ימיו ע"כ, ומשמע דאף תינוק שלא הגיע
 לחינוך, אלא שמתחיל לדבר, מותר לחנכו
 ולהזכיר שם ה', אולם הפרי פגדים (סימן תפט
 סק"ב) כתב ואם יש לו בן קטן שהגיע לחינוך
 ויכול לברך, עיין סימן קפו במגן אברהם (סק"ק
 א) אם תרי דרבנן מוציא חד דרבנן. ואם אביו
 מקריא לבנו קטן שהגיע לחינוך, מלה במלה
 כהאי גוונא יש לומר דשפיר דמי, כמו קטן
 ואשה שמקריין לגדול מלה במלה. ע"כ. ומדכתב
 שהגיע לחינוך משמע דדוקא בהגיע לחינוך
 יכול לומר עמו מלה במלה, הא לאו הכי אינו
 רשאי להזכיר שם ה' עם הקטן. ועי"ש עוד
 וסיים שם דאין ללמד קטן שלא הגיע לחינוך
 את הברכות עם הזכרת שם ה', ואף בקטנים
 שהגיעו לחינוך אם יודעים הם לבד שם ה',
 או שאם אומר להם תחלת שם ה' הם יכולים
 לגומרו, והכי עדיף טפי. ע"כ.

ג. ובקטן שהגיע לחינוך מבואר בשו"ע (סימן
 רט"ו סעיף ג) בשעה שהם מברכין לפטור את

איברא דחזיתי למו"ר מרן הראש"ל שליט"א בספרו הבהיר ילקוט יוסף מועדים (הלכות סדר נטילת לולב וברכתו סעיף כג) שכתב מצוה לחנך את הקטנים במצות לולב, אף בחול המועד דהוי מדרבנן, ומצוה שהוא מחנך בה את בניו, לכתחלה יש לעשותה בשלימות, בסוכה כשרה כדת, לולב ואתרוג כשרים, וכדומה. ומקורו טהור בש"ע (סי' תרנו ס"א) "קטן היודע לנענע כדינו אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות" וכתב במג"א כדינו, מוליך ומביא מעלה ומוריד. ובהגר"א כתב לזה מקור מהירושלמי. ואף על גב דמדאגבהיה נפק ביה, מ"מ צריך לחנכו למצוה מושלמת. וכ"כ הריטב"א בסוכה ד: ד"ה אר"י מעשה בהילני וכו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא על פי חכמים וז"ל: מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול, דהא מייתי' ראייה בשמעתין מסוכה של הילני, משום דלא סגי' דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו, וגדולה מזו אמרו במס' עירובין (מ:) גבי זמן ביום הכיפורים, ליטעמיה לינוקא, דלמא אתי למסרך. והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה. עכ"ל. וברש"י חגיגה ו. כתב ש"אין חינוך קטן אלא כדי להנהיגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל" ויתכן לפ"ז שא"צ כדינו, שחינוך הקטן הוא לא "לקיים" המצוות בקטנותו אלא כדי שיתרגל במצוות, וגם מהני לקטן בסוכה למעלה מכ' אמה. (דלטעמיה אזיל, דס"ל דמצות חינוך על האב) וכ"כ במשנת יעבץ מועדים (סי' ע) ע"ש.

א"כ יוצא שגם לשיטת הראשונים דס"ל שקטן צריך לקיים המצות בכשרות והכי קיי"ל, יש לומר שיוכל לספור בפלג המנחה, כיון שהוא מחלוקת בפוסקים אם גדול יצא בזה ידי חובה וכמבואר בשו"ע (תפס סעיף ג), כיון דקיי"ל דספירה בזמן הזה דרבנן, ואינו דומה ללולב שאול שלכו"ע גדול אינו יוצא בו ידי חובה

בלילה יברך ויספור ואינו ברכה לבטלה, דספירה קמייתא לאו כלום הוא מעיקר דינא. ע"כ. ומכוון שיש סוברים שבספירת העומר למ"ד שהוא מדרבנן שייך לספור מפלג המנחה אף לגדול בשעת הדחק אף דלא קיי"ל הכי לכתחילה, וכמו שכתב בילקוט יוסף (ספירת העומר התשע"ט עמודים ק - קד), על כל פנים נראה דבקטן שרוצה לילך לישון וקשה להמתין עד בין השמשות דיש להניחו לספור בפלג המנחה, דהחיוב בקטן הוא רק מדין חינוך, וכבר כתב מופת הדור זצוק"ל בחזו"ע (יו"ט עמוד רכב) דלשיטת רש"י (ברכות מח.) הקטן אינו מחויב במצות אפילו מדרבנן, ומצות החינוך אינה מוטלת אלא על אביו בלבד וכן כתב הרמב"ן בחידושו לקידושין (לא.) וכן כתבו הריטב"א והמאירי מגילה (י"ט:), וכן כתב הר"ן בקידושין (לא.) והרא"ש בתשובה (סוף כלל ד) ובכסף משנה (פרק ו מלכות חמץ ומצה הלכה י) כתב שכן נראה דעת הרמב"ם ע"כ, וכן דעת המרדכי (סוף פרק ב דמגילה), וגם לשיטת התוס' במגילה (י"ט:) דס"ל שקטן שהגיע לחינוך יש עליו מצות חינוך מדרבנן לקיים המצות (ואין החינוך מוטל רק על אביו בלבד) מכל מקום הרי כתבו דהאי טעמא שאין הקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא אחרים ידי חובת מגילה, אע"ג דמגילה הוי מצוה דרבנן, וכל האחרים חייבים גם רק מדרבנן, היינו משום שהקטן אינו מחוייב במצות דאורייתא אלא מדרבנן ובמגילה שהיא מצוה דרבנן, הו"ל תרי דרבנן, ואילו האחרים שהם גדולים חייבים במצות דאורייתא מן התורה, ובמגילה מדרבנן, והו"ל חד דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן. ע"כ. יוצא לדבריהם שבכל מצוה דרבנן החיוב לקטן הוא תרי דרבנן ומימלא הוא טעם להקל לספור בפלג המנחה, וכן למה שכתב בחידושי הרשב"א (מגילה י"ט:) שכל מצוה דרבנן כגון מגילה והלל חמירי, ואילו מצות חינוך קילא טפי, הילכך לא מפיק הקטן לאחרים ידי חובה מגילה ע"כ. ומטעם זה יש להקל לקטן לספור לכתחילה בפלג המנחה.

(שם) שמ"מ בחזו"ע (י"ט עמוד רלב) כתב, שאם לא שקעה חמה אין הציבור יכולים לספור ואפילו בערב שבת לאחר קבלת שבת. וע"ש בעמוד רל"ד הערה כב. אלא הנראה שיועילו הדברים בחזו"ע הנ"ל לענין שמי שמנה מבעו"י אחר פלג המנחה, דמאחר שדעת הרבה אחרונים כן, ואינה סברא זרה, יוכל לסמוך ע"ז להמשיך למנות בשאר לילות בברכה מטעם ס"ס. וכ"פ בכה"ח (סי' תפט אות מז) ע"ש. ע"כ.

עוד ראיתי בספר ילקוט יוסף (או"ח ב ציצית עמוד תרמו ואילך) שהביא הדין בקטן ששכח לספור את העומר באחת הלילות, וגם לא ספר את העומר ביום שאף על פי כן יכול להמשיך ולספור את העומר למחרת בברכה דאף שבאיש גדול אין לו לברך יותר על העומר שיש לחוש לדעת בעל הלכות גדולות הסובר דכל הלילות הוו מצוה אחת ואם חיסר אחת מהנה אינו יכול לספור בברכה, אבל גבי חינוך קטן היאך יתחנך במצות ספירת העומר אם לא יתרגל לברך והוא על פי דברי הבית יוסף בהלכות קידוש, דהנה הטור בהלכות קידוש (סי' רסט) כתב גבי קידוש בבית הכנסת שאין לגדול לשנות מהיין, דכיון שאינו יוצא בו שאינו לו מקום סעודה אסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו, אלא יתן לתינוק ושפיר דמי, ובבית יוסף שם הביא משם הגהות מיימוניות (בפרק כ"ט מהלכות שבת אות מ) שיכולים להשקותו לקטנים, דהא דאמרין בפרק חרש (יבמות קיד.) דבידים לא ספינן להו איסורא היינו נבלות וטרפות וכהאי גוונא, דנפקא לן מלא תאכלום לא תאכלום, אבל קידוש היום מצות עשה היא ולא נפקא לן מהתם, והוסיף הבית יוסף דאפילו לדברי האומרים דאפילו איסורי דרבנן לא ספינן להו לקטנים בידיים (וכן הוא בשלחן ערוך סי' שמג) אפשר דכיון שיש מתירין לשתות בבית הכנסת אפילו לגדולים אף על פי שהגדולים נוהגים כדברי האוסרים מכל מקום לא חשיב איסור כולי האי שיהיה אסור להשקותו לקטנים, אי נמי דכיון דאי לא שתו

ביום הראשון דלכם כתיב וכמש"כ בשו"ע (סימן תרנ"ח סעיף ג), וגם בזה נחלקו הפוסקים אם קטן יוצא בו ידי חובה כמבואר במ"ב סימן (תרנ"ח ס"ק כ"ו) בשעה"צ שם (ס"ק לו), וכע"ז מצאנו בשו"ת שבט הלוי (ה"ט סימן קכ"ג) שהתיר לזקנים במושב זקנים שמתפללים בפלג המנחה שקשה להם להמתין עד צאת הכוכבים לספור אז בברכה, ואם יוכלו לחזור אח"כ בצאת הכוכבים לספור בלא ברכה תבוא עליהם ברכה, לפי שהוא שעת דחק יש לסמוך דהקל בתשובת תה"ד אבי הפוסקים שמפלג המנחה לילה הוא, וכיו"ב בשו"ע בסימן (תרצ"ב ס"ד) לענין קריאת מגילה ובסימן (תרע"ב סעיף א') לענין נר חנוכה ע"כ, אמנם בילקוט יוסף (שם עמוד קג) כתב קשה להורות להקל בזה, ורק יתכן לומר להעלים עין, אך פשוט שא"א להורות לעשות כן, מ"מ כיון שיש פוסקים שמתירים בזה וכמו שכתב ביבי"א (חי"א אר"ח ס"ס מ"ח) שהיא מחלוקת ראשונים להדיא בריש ברכות, ומרן בסוף סימן תרצב פסק להקל לקרוא את המגילה מפלג המנחה למי שחלש, וכדעת האשכול (ח"ב עמוד כב), והאורחות חיים (מגילה אות כג) בשם הראב"ד, והכלבו (סי' מה), והמאירי (ריש מגילה). ועיין ריש סימן תערב, וא"כ למה נחמיר כל כך שלא לספור מבעו"י על ציבור זקנים שיש חשש שישכחו מלספור אח"כ. ואם מ"מ נחמיר בזה לחוש לסב"ל, מ"מ אין זו סברא זרה. כי דעת הרבה אחרונים כן, ראה במאמר מרדכי (סק"ה) וחק יעקב (ס"ק יג), ובביאה"ל (ס"ג ד"ה מבעו"י) והוסיף שכן דעת הלבוש (ס"ג) והא"ר (סק"י, סק"יא), ונהר שלום (סק"ב) ועל כולם מרן הש"ע, ויסודתו בהררי קודש על פי דברי ר"ת שמפלג המנחה הוי לילה אף לק"ש, ועיין פתח הדביר (הג"ל סי' רלה סק"ד) מה שהאריך בזה, ומצדד שכן דעת מרן לגבי ק"ש. ואף אם לא נפסוק כר"ת, הכא הוי מילתא דרבנן ולא עדיף ממגילה דהויא מדברי קבלה, וכבר האחרונים הביאו דברי הגמ"נ בשם הראב"ן שבער"ש סופרים מבעו"י עכת"ד היב"א והוסיף בילקוט יוסף

קטנים היא ברכה לבטלה, שרינן איסור שתיה לקטנים שלא במקום סעודה כדי שלא תהיה ברכת הגדול לבטלה ע"כ.

ומבואר דמאי דלא חשיב איסור כולי האי, היינו משום שיש מתירים כן גם בגדולים ולכן התיר בקטנים (ושמא הוא משום ספק דרבנן לקולא) ואף דלגבי גדולים אנו תופסים להחמיר אפילו הכי לגבי קטנים מהני לסמוך על הפוסקים החולקים לדידן הוי כספק ספיקא, דשמא הלכה כדעת הרשב"א והר"ן דאיסור דרבנן שרינן למיספי להו לקטנים בידיים, ואף אם תמצא לומר כדעת הרמב"ם דאף איסור דרבנן אין ליתן לקטנים בידיים שמא מותר לשתות מהיין של הקידוש בבית הכנסת, ומינה נלמד לנידון דידן דבקטנים מיהא נוכל לסמוך על הפוסקים החולקים כדי לחנכם, דמה שמרן אסר ליתן לקטן בידיים איסור דרבנן, היינו בדבר המוסכם לכולי עלמא שהוא איסור אבל בדבר שנחלקו בו הפוסקים יש לומר שיהיה אפשר לסמוך על החולקים ליתן לקטן בידיים, ואף דכאן הוי איסור תורה דברכה לבטלה לדידן דנקטינן דאיכא איסור דלא תשא בברכה לבטלה וכדעת הגאונים והרמב"ם ומרן השלחן ערוך, מכל מקום כיון שיש חולקים בזה לגבי קטן שמצות חינוך בו היא מדרבנן הויא ליה ספק דרבנן.

ועיין בתוס' בראש השנה (לג סוף ד"ה הא רבי יהודה) שכתבו וקטן דמברך ברכת המזון אף על פי שהוא פטור, אין ראיה לאשה דקטן בא לכלל חיוב וחייב לחנכו ולא מוזהר אלאו דלא תשא ע"כ, גם בתוס' עירובין (צו) חזרו וכתבו דאין ראיה מקטן לאשה דאף על פי שהקטן פטור כיון שעתיד לבוא לידי חיוב וחייב לחנכו אינו מוזהר אלא תשא ע"כ, ולכאורה כוונת התוס' דאף על גב דאסור למיספי ליה לקטן איסור בידיים מכל מקום איך תתקיים מצות החינוך אם לא יתרגל לברך. ואמנם מחותנו הגאון הראש"ל רבי שלמה משה עמאר שליט"א אמר לו דהתוס' אזלי לשיטתייהו דברכה לבטלה הויא מדרבנן אבל לדידן דנקטינן

כדעת הגאונים והרמב"ם ומרן השלחן ערוך דברכה לבטלה הויא מדאורייתא, אי אפשר ללמוד מדברי התוס' לחנך את הקטן לברך על ספירת העומר כששכח יום אחד והאיר על דבריו דמלשון התוס' לא נראה כן אלא דכל שהוא בא לחנכו אין לחוש לאיסור לא תשא כשיש לו על מה לסמוך, כי היאך יתרגל אם לא שיברך שהרי אין זה לשוא אלא לצורך חינוך, תדע דהכי הוא כי הנה התוס' פסחים (פח. ד"ה שה) הקשו וא"ת והיאך מאכיל פסח שלא למנוויי נהי דקטן אוכל נבילות אין בית דין מצווים להפרישו, ולספות לו בידיים אסור. ואומר ר"י דהתם ילפינן מלא תאכלום ולא אסור אלא דומיא השרצים ונבלות, אבל כהאי גוונא דאיכא חינוך מצוה שרי ע"כ. ומבואר שהקילו באיזה דברים כשהוא לצורך חינוך. ומעתה גם הביאור בתוס' ר"ה הכ"ל הוא כמ"ש.

שוב באר דהביאור בתוס' דבקטן הוי ממה נפשך דבאשה אינה יכולה לברך על מצוות שהז"ג, אבל קטן אם אינו חייב לברך הרי אינו חייב במצוות, וגם אינו מוזהר בלא תשא, ואם חייב לברך מדין חינוך ממילא אין כאן ברכה לבטלה, (ולפי"ז אין ראיה לנ"ד כלל ודו"ק היטב) אך מדברי הרמב"ם (פרק א' מהלכות ברכות הלכה טו) מוכח שלצורך חינוך אין לחוש לברכה לבטלה. ועוד יש מקום לעיין בזה דבשלמא בברהמ"ז שכל המצוה היא הברכה בזה כתבו התוס' בראש השנה הנז' דאינו מוזהר לצורך החינוך, אבל בספירת העומר דהמצוה אינה הברכה אלא הספירה וקיימא לן דברכות אינן מעכבות את המצוה, ובזה מאן ימר לן דגם בכה"ג יאמרו התוס' שיברך, וכמדומה שכן מבואר בדברי הגאון קרן אורה על נזיר בדעת התוס', ועיין עוד בשו"ת מתת ידו (מה"ת או"ח ס ט) שגם כן כתב כדברינו בדעת התוס' דדוקא היכא דא"א בעינן אחר ספינן לקטן כמו מינוי על פסח (פסחים פח תוד"ה שה) וכהאי גוונא אלא דניזיל בתר טעמא, שהרי כתבו התוס' דדוקא בנבלות וכדומה אסור למיספי לקטן בידיים, כי לשם מה יתן לו לאכול נבלה אבל לענין

בין אכילת בשר לחלב בארוחה שהיא חיונית לו, וכ"כ מו"ר מרן הראש"ל שליט"א באוצר דינים לאשה ולבת (עמוד תרה-ז ע"ש) ויש לצרף לסניף נוסף להקל מה שמצינו בכמה מקומות שלקטן יש דין של חולה שאין בו סכנה, ולכן הרמ"א באו"ח (ס' רעו) כתב דיש להקל להדליק הנר עבור קטנים ע"י גוי. וכ"פ מרן בש"ע שם (סעיף ה) לענין הקור שמותר לעשות מדורה ע"י עכו"ם לצורך קטנים, אף שאין הקור גדול ע"כ, והוא הדין לענין קטן שקשה לו להמתין עד צאת הכוכבים אין להטריח עליו בזה, וכן התיר ביב"א (ח"ב או"ח סימן יג אות ג וע"ש עור) לחנך התינוקות לברך ולקרוא ק"ש אף שאין גופן נקי הואיל ויש בזה חינוך מצוה, ואי אפשר להשגיח על התינוקות שיהיה גופן נקי תמיד. וכן כתב ביב"א (מה"ב שם בגליון הערה 5) ובחזו"ע (שם) שקטן ששכח לספור איזה לילה בימי הספירה רשאי להמשיך לספור בברכה משום חינוך ע"כ, ומכ"ש בנד"ד.

ברכה או לאכול שלא למנויו, הרי אינו נותן לו הדבר בסתם אלא למטרת חינוך, וכל שעושה למטרת חינוך שפיר דמי ולפי זה מה לי אם החינוך הוא לברכה שהיא גופא המצוה, ומה לי אם החינוך הוא לברכה על מצוה סוף סוף כיון שמטרתו לחינוך שפיר דמי. ועיי"ש שהאריך בזה וסכם דנראה דלמעשה אין אנו חוששים לקלקלה שהרי מחנכים את הקטנים להתענות תענית שעות, ואין אנו חוששים שמא גם כשיגדיל יתענה רק שעות, וכן מוכח מהרמב"ם שכל שעושה כדי לחנכו אין לחוש לברכה לבטלה וגם אין כאן חשש לקלקלה שהרי כשיגדיל ילמד הדין וידע ההלכה בפרטות והחינוך הוא לקיום המצוה בכללות. ע"כ. ויש לומר דהוא הדין בקטן שרוצה לילך לישון מיד לאחר פלג המנחה יש להתיר לו לספור בפלג המנחה בברכה.

וכן מצינו כיו"ב שהתירו הפוסקים לקטן אף שהגיע לחינוך שאין צריך להמתין שש שעות

סימן קד

(שו"ע אורח חיים סי' תצ"ג)

לברך שהחיינו על בגד חדש. ומותר ללכת לברכה או לים בימים אלו ואין בזה מניעה, זולת במקום שנהגו להחמיר. ובמקום שיש חשש שיפסיד מקום עבודתו אם לא יתגלח יש מקום להתיר ע"י שאלת חכם להתגלח, ואם יוכל טוב שיתגלח בערב שבת או בערב ראש חודש אייר.

א. מנהג רווח בכל תפוצות ישראל, ספרדים ואשכנזים, לנהוג במקצת מנהגי אבלות, כגון שלא לישא אשה ושלא להסתפר, בימים שבין פסח לשבועות. מנהג זה לא נזכר בתלמודים שלנו, וגם לא ברי"ף, ברמב"ם, ברא"ש, ובהרבה ראשונים, אבל כבר בתקופת הגאונים מצינו מנהג זה, וגם הובא להלכה בשולחן ערוך, ולהלן יבואר.

שאלה:

נשאלתי לגבי ימי ספירת העומר אם מותר לקנות דברים חדשים, וכן אם מותר לסרוג בגדים ועוד כיוצא בזה, וכן אם מותר ללכת לברכה וכד'. וכן לגבי אדם שעובד במקום עבודה מכובד, ועלול להפסיד עבודתו אם לא יתגלח בעומר, אם מותר לו.

תשובה:

מותר לתפור בגדים חדשים בימי העומר, וכן מותר לקנות בגדים חדשים בימי הספירה לפי שאין איסור לברך שהחיינו בימים אלו, אמנם מר"ח אייר עד לג' לעומר ראוי להחמיר שלא

הנה אמרו בגמ' יבמות (ב:): "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמש, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא ר' חייא בר אבין: כולם מתו מיתה רעה. מאי היא? א"ר נחמן: אסכרה". ובספר הלכות פסוקות (הלכות איסור והיתר סי' צ"ד) נשאל רב נטרונאי גאון [הובא בשערי תשובה סימן רע"ח] "וששאלתם למה אין מקדשין ואין קונסין בין פסח לעצרת, אם מחמת איסור אם לאו". והשיב "הוו יודעין שלא משום איסור נגעו בה, אלא מחמת מנהג אבילות שכך אמרו חז"ל (שם) שנים עשר אלפים זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכו' ומאותו שעה ואילך נהגו ראשונים בימים אלו שלא לכנוס בהן. ומי שקפץ וכנס אין אנו קונסין אותו לא עונש ולא מלקות, אבל אם בא לשאול לכתחילה אין אנו מורים לו לכנוס. ולענין קידושין מי שרצה לקדש בין פסח לעצרת, מקדש לפי שאין עיקר שמחה אלא בחופה".

ובשבלי הלקט [סימן רל"ה] וברבינו ירוחם [נתיב ה ח"ד מד, ד] כתב עוד שני טעמים. א', לפי שמשפט רשעים בגיהנם לרבי יוחנן בן נורי מפסח ועד עצרת [עדיות פ"ב משנה י'], (אך לענין אמירת קדיש י"א חודש, מוכח דלא סבירא לן הכי אלא כתנא קמא דמשפטם י"ב חדש). ועוד, שהם ימי דין על התבואה, שלכך העומר בא מן השעורים. ע"ש. כן הביא בספר חק יעקב (סימן תצ"ג ס"ק ג').

וז"ל מרן השולחן ערוך (או"ח סימן תצ"ג ס"א) "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא אבל לארס ולקדש, שפיר דמי, ונשואין נמי, מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו.

הגה מיהו מל"ג בעומר ואילך הכל שרי, (אבודרהם ב"י ומנהגים). עוד כתב (ס"ב) "נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות, ואין להסתפר עד יום ל"ד בבקר אלא א"כ חל יום ל"ג ערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת". וכתב במשנה ברורה (ס"ק ד') "אבל אם נסתפר בימי העומר היו נוהגין לקנסו ולהענישו". [אמנם מצינו היתרים להסתפר בימים אלו כפי שמבואר בפוסקים. במקום שמקפידים שלא יופיע שום אדם שאינו מסופר, או ביריד שנקבע בימי העומר העומד בחצרות השר דאיכא קפידא אם ילכו שם בלא תיקון שיער, כ"כ בשו"ת זרע אמת (סימן ס"ט). וטעם ההיתר הוא שע"ד כן לא יקבלו המנהג. ועיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן ק"ב) שג"כ התיר בימי הספירה במקום הפסד. וכן כל כיוצא בזה, ובלבד שיעשה שאלת חכם]. וכבר כתב בילקוט יוסף (סימן תצג סק"ב) אמנם יש אנשים שהדבר קשה להם מאד להמתין כל כך לגילוח הזקן, ולכן נהגו היתר לגלח בראש חודש אייר. וסמכו על הגאון הרדב"ז שהתיר בזה. והנוהגים לחוש לצואת רבי יהודה החסיד ואינם מסתפרים כלל בשום ראש חודש יכולים להתגלח בערב ראש חודש אייר. ובשנה שחל ראש חודש אייר ביום ראשון יכולים להתגלח בערב שבת שלפני זה. ויש אומרים שאם מצטער הרבה כשאינו מגלח זקנו בעומר, והוא במקום צורך גדול, יש להקל לו לגלח הזקן בכל ערב שבת לכבוד שבת, כי לא דיברו הפוסקים בגילוח הזקן כלל בזמנם. ומכל מקום טוב וראוי מאד להחזיק במנהג זה שלא לגלח גם הזקן. וכן נהגו כיום בני הישיבות ובעלי הבתים הקובעים עתים לתורה. (ילקוט יוסף על המועדים עמוד תלא. יבי"א (חלק ב' סימן טז חאהע"ז). שו"ת חזון עובדיה (חלק א' עמוד כב)).

ב. ועוד מנהג אבילות הובא במגן אברהם (שם ס"ק א') "ונ"ל דמותר לעשות באותו פעם סעודת אירוסין (עסי' תקנ"א ס"ב) אבל לעשות ריקודין

הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ יָלְף וַיֵּשֶׁב
 לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכְנֶנּוּ.
 וכמו שכתב בשו"ת חוות יאיר (סי' ע') לגבי
 סעודת מצווה וז"ל "וסעודות חינוך הבית יש
 להסתפק אף על פי דמדמי לה הכתוב גבי
 ילך וישוב ללקוחי אשה וחילול כרמו דודאי
 מצוה הם ע"ש בתרגום יונתן, מ"מ שיהיה
 הסעודה סעודות מצוה מנא לן" עכ"ל, ועוד
 שבחנוכת הבית צריך לברך "שהחיינו" ויש
 אומרים שאין לברך שהחיינו בימי הספירה,
 וכמו שיש דייקו מדברי המשנ"ב, ומקור
 הדברים הביא בס' אליה זוטא (סי' תצ"ג ס"ק א')
 בשם רבינו ירוחם (ח"א נתיב ה') שאין אומרים
 "זמן" בספירה לפי שהם ימי דין, וכ"כ בס'
 עוללות אפרים (ח"ב מאמר ק"ז) "לפי שימי
 הספירה הם כנגד ימי חלדו של אדם לכן אין
 מברכין בה שהחיינו לאחר שחיינו תלויים לו
 מנגד ואין בטוח כ"י מן המות וכו'".

ובלאו הכי כבר הכריע מרן זיע"א בשו"ת
 יחוה דעת (ח"ג סימן ל') שמותר להיכנס בית
 חדש ובפרט בארץ ישראל שמצות ישיבתה
 שקולה כנגד כל המצות. ורק שמחה של
 נישואין שהיא שמחה יתירה הוזהרנו להימנע
 ממנה בימי הספירה. וכמו שכתבו בשו"ת כפי
 אהרן אפשטיין (סימן נ"ב), ובשו"ת אגרות משה
 פיינשטיין (חלק אורח חיים סימן קס"ו), ובשו"ת
 מנחת יצחק חלק א' (סימן קי"א). וכ"כ הרב
 הגאון ר' אברהם דוד הורביץ בשו"ת קנין
 תורה ח"ב (סי' צ"ט) ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע
 אומר חלק ג' (חלק אורח חיים סימן כ"ו).

וכן לגבי ברכת שהחיינו כתבו בפוסקים שאין
 לזה מקור בפוסקים, ואין טעם לאסור וכמו
 שכתב בשו"ת לבושי מרדכי (סי' קנ"ג), וכן
 בתוס' חיים על חיי"א (כלל קל"א סק"ב) שלא
 נמצא מזה זכר בפוסקים, ובכה"ח (סק"ד), וכן
 פסק בשו"ת יביע אומר (שם). ועיין במאמר
 (שם) שציטט שהמשנה ברורה גם מתיר לברך
 שהחיינו, וכתב שנשתרלב להמונים המנהג
 בטעות משום שדימו ימי הספירה לבין המצרים

ומחולות של רשות נהגו לאסור, ונ"ל שאף
 מי שעשה שדוכים אסור לעשות ריקודין
 ומחולות". ומכאן למדו האחרונים דאף
 הנוהגים להקל לשמוע שירים בליווי כלי זמר
 דרך הרדיו בכל ימות השנה, עליהם להימנע
 מלשמוע כלי שיר בימי הספירה, וכמו שכתבו
 בשו"ת כפי אהרן אפשטיין (סימן נ"ב), ובשו"ת
 אגרות משה פיינשטיין (חלק אורח חיים סימן קס"ו),
 ובשו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן קי"א). וכ"כ
 הרב הגאון ר' אברהם דוד הורביץ בשו"ת
 קנין תורה ח"ב (סי' צ"ט) ע"ש. וכמו שהביא
 מרן זיע"א בשו"ת יחוה דעת (ח"ג סימן ל'). ויש
 אומרים שאף שירה בפה (בלא ליווי כלי זמר)
 המוקלטת בטייפ בכלל האיסור. [שו"ת שבה"ל
 (ח"ח סי' קכ"ז), שו"ת אז נדברו (ח"ח סי' נ"ח),
 שו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' ל"ג אות ב') שכן
 נוהגין]. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קל"ז)
 כתב שאפילו כשהוא לבדו בביתו ואינו גורם
 לשמחה אסור.

ג. והנה במשנה ברורה (ס"ק ב') הביא דברי
 הטור "מפני שבאותו זמן וכו' - ר"ל ואין
 ראוי להרבות בשמחה", והוסיף "ומ"מ אם
 נזדמן לו איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו
 יברך". ונראה דאין כוונת הטור לאסור בימים
 אלו כל דבר שגורם שמחה, דוהי גזירה שאין
 הציבור יכול לעמוד בה, אלא יש שפרשו
 דכוונתו לדבר שחז"ל תיקנו לברך שהחיינו
 (וראה לקמן שיש חולקים בזה וס"ל שאין לזה מקור),
 וכדמשמע מהמשך דבריו של המשנה ברורה
 שכתב "ומ"מ אם נזדמן לו איזה ענין שצריך
 לברך עליו שהחיינו יברך", משמע הא לאו
 הכי אסור, ומהטעם שכתב הטור. ומה שיש
 בפוסקים שכתבו לאסור להיכנס לדירה חדשה
 בימי הספירה, וכמ"ש בשו"ת אבני צדק (סיגעט
 חיו"ד סי' מ"ד), שאני התם, והטעם כי בחנוכת
 בית יש שמחה, ובפרט בארץ ישראל שחנוכת
 בית בה יש שמחה יתירה, דחנוכת בית דומה
 לשמחת לקיחת אשה וכמאמר הכתוב (דברים
 כ' ה' - ז') "וַיְדַבְּרוּ הַשְּׂטָרִים אֶל הָעָם לְאמֹר מִי

רנ"א) בשם באר עסק שראה נוהגים שאין עושים כלים ובגדים חדשים שהם ימי צער והכל תלוי במנהג שאין שום איסור בזה, וע"ע בכה"ח (סי' תקנ"א) שלמנהגנו לברך שהחיינו בלבישה ובאכילה ולא בשעת קנייה מותר לקנות גם בימים שאין מברכין שהחיינו, ופשוט שאף למחמירים היינו אם מסיים את הבגד בימי הספירה, אבל מותר לתפור בימי הספירה או להזמין בגדים אצל חייט כשיושלם תפירתם אחרי ימי הספירה. וכ"כ בילקוט יוסף (שם) לתקן ולתפור בגדים חדשים נוהגים איסור. ויש מקילין בזה, וטוב לחוש לזה ממדת חסידות. [ניב"א ח"ג סי' כו. יחו"ד א' סי' כד].

ה. ולפי האמור אין שום מניעה ללכת לבריכה או לים בימים אלו, בפרט אם עושה זאת כדי להחליף כוחות ללימוד התורה, ולא בשביל הנאה גרידא, ויש נהגו בשבוע שאחרי פסח, להוציא את הבחורים לטייל, כדי שיצברו כוחות, "וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים" (ישעיה מ לא), וכ"כ בחזו"ע (יו"ט עמוד עדר) יש הנוהגים להמנע מלצאת לדרך בימי הספירה, אולם להלכה אין להקפיד בזה כלל, ובפרט במקום הצורך, וכן העלה הגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סימן מד) ע"ש. וכן אין להקפיד מלרחוץ בנהר בימים אלה זולת במקום שנהגו להחמיר, וראה בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן יג), ולכאורה יש להעיר מהירושלמי שבת (פרק ב ה"ו) הנותן בים דרך, מעצרת ועד החג, ובמים עזים נתיבה, מהחג ועד חנוכה. משמע קודם עצרת לא. ודו"ק. מיהו יש לומר שזהו בזמנם שהאוניות היו הולכות במפרשים על ידי הרוח, אבל בזמן הזה שהולכות על ידי מכונת המנוע, ואין חשש סכנה שפיר דמי. ע"כ.

(ומש"כ המ"ב לשון "אם נזדמן לו" הוא לאו דווקא - כ"כ בס' בין פסח לשבועות (פט"ז הערה א') בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א), עיין בס' פסקי תשובות (או"ח סימן תצ"ג הערה 8). וכבר באר בזה בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סימן ל') שהימים אלו הם ימים נשגבים, "כי בחודש אב שאירעו בו חורבן בית המקדש ושאר פורעניות המבוארים במשנה בתענית (דף כ"ו ע"א), הוא זמן של אסון כללי לעם ישראל, ונקבע בכיה לדורות, שמגלגלים חובה ליום חייב, אבל ימי הספירה מצד עצמם אינם נחשבים לימי פורענות חס ושלום, אדרבה, כתב הרמב"ן (בפרשה אמור), שקדושת ימי הספירה כימי חול המועד. וראה עוד בזוהר הקדוש פרשת שמות (דף י"ב ע"א), ופרשת שלח לך (דף קע"ד ע"א) "ע"כ, וכ"כ בילקוט יוסף (קצוש"ע סימן תצג סק"ג) לענין לבישת בגד חדש בימי הספירה, טוב לחוש ממדת חסידות למה שכתב בספר יוסף אומץ (יוזפא, סימן תתמה), שמיום ראש חודש אייר ואילך נוהגים להחמיר שלא ללבוש בגד חדש. וכשיש צורך, יש להדר ללבוש הבגד החדש בשבת שבתוך ימי הספירה, ויברך עליו שהחיינו. ובמקום שמחת בר מצוה או ברית מילה בימי הספירה, יש להקל בזה בפשיטות. [והיינו בבגד חדש ששמח בו ומברכים עליו בכל השנה שהחיינו, כגון חולצה ומכנסים וכדומה, אבל בגדי זיעה חדשים, או גרבים, בלאו הכי אין מברכים עליהם שהחיינו].

ד. ולגבי תפירת בגד בימי הספירה, הנה כתב בס' לקט יושר (עמ' צ"ז) בשם רבו התרה"ד שאסר לקנות בגד חדש עד ר"ח סיון פרט לל"ג בעומר אפילו אם דרוש לו לחג השבועות. אולם הוא לשיטתו אזיל דס"ל שאין לברך שהחיינו בימים אלו, כמו שכתב שם, אבל לפי מה דקיי"ל שאין איסור לברך שהחיינו כמשנת"ב, מותר. ועיין בטעמי המנהגים (עמ' 10).

מפתחות

סימן קא

בענין ברכה על מצה רטובה אחר הפסח למנהג בני ספרד, הביא באות א' שנחלקו הראשונים בבאור פת הבא בכיסנין ומרן השו"ע (בסימן קס"ח ס"ז) פסק כדברי כולם, ובאות ב' שנחלקו האחרונים בברכת המצה דהכנה"ג והבית ס"ל דברכתה המוציא כיון שיבשותה מחמת דקותה דינה כפת, ועוד שלא פקע ממנה שם פת מפסח כיון שדרך לקבוע עליה סעודה, ואילו החיד"א העיד שנוהגים לברך עליה אחר הפסח מזונות והרב בית מנוחה ס"ל דאף לכתחילה רשאי לברך עליה כן, וביח"ד כתב שאחר הפסח ברכתה מזונות וירא שמים יאכלנה בתוך סעודת פת, ובאות ג' דן במצה רטובה דאם אזלינן בתר אפיה כיון שנכנסת אף שאח"כ הרטיבה יש לברך מזונות, ואילו לצד שכיון שנכנסת אין קובעים עליה סעודה ובהרטיבה שקובעים עליה סעודה מברך עליה המוציא והביא שנחלקו בזה האחרונים אף שהדעת נוטה שיברך מזונות, ובאות ד' הסביר מנהג מרן זיע"א לברך על מצה כל השנה המוציא ומי שנוהג כן יש לו על מי לסמוך, ונכון לאכלה בתוך הסעודה או לקבוע עליה סעודה. ולמנהג בני אשכנז מברך על מצה בכל אופן כל השנה ברכת המוציא לחם מן הארץ.

סימן קב

בדין שואב אבק רובטי שנקרא "אי רובוט" וכיו"ב, הביא באות א' הגמ' בשבת יח. שאין לבית הלל איסור שביתת כלים, ואין לתת חיטים לתוך ריחים של מים שיטחנו מבעוד יום לרבה משום השמעת קול ולרב יוסף משום שביתת כלים, והב"י פסק כהר"ף והרמב"ם להקל כיון שהוא מילתא דרבנן זולת מקום שנהגו איסור, ובאות ב' הביא דברי מרן (בסימן רנ"ב ס"ה) שהתיר לתת חיטים לתוך ריחים של מים סמוך לחשיכה, והרמ"א שם פסק כדברי התוס' להחמיר בכל מקום שיש לחוש להשמעת קול משום זילותא דשבת, אמנם במשקולת שמשמיע השעות התיר מער"ש כי הכל יודעים שדרך להעמידו מאתמול, ובאות ג' הביא דברי שו"ת בן יהודה שכתב לאסור אם כיון שעון שמשמיע קול מער"ש, לפי שאינו דומה לריחים של מים כיון שאם יכוננו בשבת להדליק נר חייב חטאת ועוד שמשמיע קול, וביבי"א דחה דבריו, ובאות ד' הביא דברי האג"מ שאוסר שימוש במיקרופון בשבת גם אם הכינו מער"ש לפי שהתחלת השמעת הקול בשבת, ואין דרך להעמיד בזמן קודם, ולפי"ז ב"אי רובוט" שאינו משמיע קול היה צד להתיר אמנם לדברי הרמ"א שם שאושא מילתא וזילותא שבת יש לאסור, ובאות ה' הביא דברי היב"א באיסור השמעת רדיו שבאסור מראית עין שיחשדוהו שהדליק בשבת יש לחוש גם באיסור דרבנן, והביא מש"כ בפסקי תשובות בשם האחרונים שיש לאסור כל המכשירים שפעולתם נמשכת לתוך השבת זולת במקום הפסד ובמכשירים שלא נשמע ולא נראה פעולתם כשאינם לצורך מסחר. ולכן אסר שימוש באי רובוט שהוכן מער"ש.

סימן קג

ברין קטן שרוצה לישון וקשה לו להמתין עד הלילה ורוצה לספור ספירת העומר בברכה מפלג המנחה, הביא באות א' הגמ' בחגיגה ו. שמשמע שדין חינוך בקטן הוא רק במצות דאוריתא וכ"כ כמה אחרונים, אמנם ערוך השולחן כתב שיש חינוך בקטן במצות דרבנן וכן מנהגנו, ובאות ב' הביא מש"כ המ"ב (בסי' רטו ס"ק י"ד) שבקטן שלא הגיע לחינוך מותר לברך עמהם בכל שעה הברכות כדי להרגילם בברכות, ובאות ג' הביא מש"כ בשו"ע (ס' רט"ו ס"ג) דבקטן שהגיע לחינוך עונים אחריו אמן, והביא דברי האחרונים שהובאו בה"ל (ס' תפט ס"ג) שמונה עם הציבור מבעו"י היינו מפלג המנחה, וכיון שי"א שגדולים יוצאים יד"ח בזמן זה יועיל לקטנים במקום הצורך, כעין שפסק בשו"ע (ס' רס"ט ס"א) שמקדשים בליל שבת בכיה"כ ומטעימים לקטן, וכעין שפסק בחזו"ע שקטן שלא ספר יום אחד ממשיך לספור בברכה, בצירוף דעת התוס' בר"ה לג שקטן לא מוזהר בלא דלא תשא ועי"ש שהאריך בזה, לכן אם לא יכול הקטן להמתין ללילה יספור בפלג המנחה בברכה, ואם נשאר ער בצאת הכוכבים טוב לומר לו לחזור לספור בלא ברכה.

סימן קד

במנהגי אבילות שנהגו בימי העומר, הביא באות א' הגמ' ביבמות סב: על פטירת תלמידי ר"ע ושו"ע (ס' תצג ס"א) שמטעם זה נהגו שלא לישא נשים וס"ב שלא להסתפר עד לד לעומר, והאחרונים כתבו שהיו קונסים על כך אא"כ במקום הפסד, ובמקום שיש חשש שיפסיד מקום עבודתו אם לא יתגלה יש מקום להתיר ע"י שאלת חכם להתגלה, ובגילוח הקלו יותר שלא הזכר בפוסקים גילוח הזקן, וטוב שיהיה בער"ש או בער"ח אייר כסברת הרדב"ז וראוי להחזיק המנהג שלא לגלח הזקן על לד לעומר בבוקר, ובאות ב' הביא המ"א שכתב שנהגו איסור בריקודין ומחולות של רשות, ומזה למדו האחרונים לאסור שמיעת מוזיקה אפילו הוא בביתו, ובאות ג' הביא דברי האחרונים בענין ברכת שהחיינו שנחלקו האחרונים ולמעשה על פרי התירו לברך בימי הספירה ועל בגד ראוי להחמיר מר"ח אייר על לג לעומר, ואין ימים אלו דומים לימי בין המצרים, וכן התיר בחזו"ע לעשות חנוכת בית בימי העומר, ובאות ד' הביא שנחלקו האחרונים לגבי תפירת בגד בימים אלו ואם מסיים הבגד אחר ימי העומר הקלו יותר, ובאות ה' הביא מש"כ בחזו"ע שמותר ללכת לבריכה או לים בימים אלו ואין בזה מניעה, זולת במקום שנהגו להחמיר.

בשורה טובה לאנשי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627127 אש.ש. אש.ש. X

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בני"ד עמ"י עש"ד

כסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולי הדור שליט"א
והתקבלו כס"ד באהבה רבה
בהילי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000